

ที่มาของการศึกษา

ชุมชนแม่ควาเป็นชุมชนชนบทแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางคานตะวันตกของจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีแม่น้ำแม่ควาเป็นเส้นกันเขตระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ที่อยู่ในบริเวณดังกล่าว แต่เดิมชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนชนบทซึ่งประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรม และประสบน้ำท่วมบริเวณที่นาอยู่เสมอ อิทธิพลการขยายตัวของเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 เริ่มมีขึ้นภายหลังจากที่มหาวิทยาลัยพายัพได้มาซื้อที่ดินเพื่อจัดตั้งเป็นสถานศึกษาของมหาวิทยาลัย¹⁾ ประกอบกับการเกิดขึ้นของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เช่นโครงการเขื่อนแม่งัด, เขื่อนแม่กวง และโครงการชลประทานในระยะหลัง ทำให้ปัญหาน้ำท่วมหมดไป และเกิดการขยายตัวของเมืองเข้ามาในบริเวณนี้มากขึ้น

จากการที่มหาวิทยาลัยพายัพตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนแม่ควา คุ้มจำนวนเนื้อที่ 312 ไร่ 55 ตารางวา ซึ่งเป็นบริเวณรอยต่อของ 3 อำเภอ คืออำเภอเมือง อำเภอสันทราย และอำเภอสันกำแพง มหาวิทยาลัย จึงถูกล้อมรอบด้วยชุมชนที่มีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท จากการที่ชุมชนแม่ความีแนวโน้มที่ได้รับอิทธิพลจากชุมชนเมืองและเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมเช่นนี้ทำให้ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกมากขึ้น ที่ดินบริเวณใกล้เคียงมีราคาสูง การซื้อที่ดินในบริเวณนี้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากการซื้อที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นหมู่บ้านจัดสรร หอพักนักศึกษา บ้านพักของอาจารย์ อาคารร้านค้า ศูนย์กลางด้านการคมนาคมขนส่ง ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นคล้ายคลึงกับชุมชนชานเมืองกรุงเทพฯ ที่มีการขยายตัวเข้าสู่เขตชานเมือง อันเป็นผลมาจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ²⁾

---

1) ชัชวาล ไชยเศรษฐ์, การพัฒนามหาวิทยาลัย, ฝ่ายวางแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ, 2529 (เอกสารอัครสำเนา)

2) ปรีชา รณรงค์, หมู่บ้านจัดสรรกับกรุงเทพฯ ข่าวสารผังเมือง ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 (เมษายน 2525), หน้า 17

โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรากฏการณ์ที่ประชาชนในตัวเมืองอพยพไปอยู่แถบชานเมืองมากขึ้น ตลอดจนการขยายตัวของหมู่บ้านจัดสรร และการจัดสรรที่ดินเพื่อแหล่งที่อยู่อาศัยทั้งภาครัฐบาล และเอกชน จนทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดน้อยลง นอกจากนี้การขยายตัวของเมืองยังทำให้การใช้ที่ดินของชุมชนชนบทต้องเปลี่ยนสภาพไปเป็นลักษณะการใช้ที่ดินแบบเมือง ปัจจุบันนี้จะพบว่า ได้มีสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนที่เกิดขึ้นในบริเวณชุมชนที่มีสภาพกึ่งเมืองกึ่งชนบทเช่นนี้มากขึ้น ทำให้ชุมชนมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่เสมอ เช่น ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยมหิดล ณ ศาลายา จังหวัดนครปฐม ซึ่งอยู่ท่ามกลางชุมชนชนบทของเขตจังหวัดนครปฐม สมุทรสาคร นนทบุรี ปทุมธานี และกรุงเทพฯ ชนบุรี¹⁾ หรือที่วิทยาลัยรังสิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์-วิทยาเขตรังสิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ AIT จังหวัดปทุมธานี หรือที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน²⁾

ดังนั้นการศึกษาชุมชนแม่ค้าจึงมีพื้นฐานที่จะศึกษาสภาพแวดล้อมและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชน จากสภาพชุมชนชนบทดั้งเดิมที่ได้รับความเจริญจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และสังคม เช่น การมีสถาบันการศึกษาเกิดขึ้นบริเวณรอบ ๆ ชุมชน หรือการมีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้น หรือมีการใช้ที่ดินในลักษณะอื่น ๆ ในบริเวณชุมชนดังกล่าว ว่าได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจของชาวบ้านอย่างไร แต่เนื่องจากชุมชนแม่ค้ายังไม่เคยมีผู้ใดศึกษาวิจัยมาก่อน โครงการวิจัยนี้จึงเน้นการค้นหาข้อมูลพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการศึกษารายละเอียดเฉพาะเรื่องของชุมชนแห่งนี้ในอนาคต

---

1) มหาวิทยาลัยมหิดล และกรมพัฒนาชุมชน "การศึกษาสถานภาพเศรษฐกิจสังคม และการปกครองของชุมชนบริเวณรอบมหาวิทยาลัยมหิดล ณ ศาลายา" รายงานการวิจัย 10 สิงหาคม 2526

2) เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย รายงานผลการวิจัยเรื่องสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของหมู่บ้านรอบมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม, รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ, 2516

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทางสังคม เศรษฐกิจ ประชากร และแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนแมคคาว
2. ศึกษาลักษณะการใช้ที่ดินของชุมชน ลักษณะทางกายภาพและพฤติกรรมการเติบโตของชุมชนช่วงปี พ.ศ.2517-2529
3. ศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยของชุมชนแมคคาว

1.2 ขอบเขตการวิจัย

เนื่องจากชุมชนแมคคาวเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดต่อกัน 3 อำเภอ คืออำเภอเมือง อำเภอ-สันทราย อำเภอสันกำแพง และพื้นที่ของมหาวิทยาลัยพายัพตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ของ 3 อำเภอ ดังกล่าว ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงกำหนดขอบเขตให้มหาวิทยาลัยพายัพเป็นศูนย์กลาง โดยเริ่มศึกษาจากอาณาเขตภายนอกสุดของพื้นที่ดังกล่าวประกอบด้วย

ทิศเหนือจรด	ต. สันพระเนตร	อ. สันทราย
ทิศใต้จรด	ต. วัดเกต	อ. เมือง
ทิศตะวันออกจรด	ต. สันกลาง	อ. สันทราย <i>พื้นที่พอ.</i>
ทิศตะวันตกจรด	ต. วัดเกต	อ. เมือง

การกำหนดขอบเขตของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงได้แบ่งระยะเวลาที่ศึกษาเป็น 2 ระยะคือ ระยะที่ 1 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2517-2523 ซึ่งเป็นระยะที่มหาวิทยาลัยเริ่มจัดซื้อที่ดิน จนกระทั่งเริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อ ปี พ.ศ.2523 ส่วนระยะที่ 2 ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2523-2529 ซึ่งเป็นระยะต่อจากการดำเนินการก่อสร้างมหาวิทยาลัยจนแล้วเสร็จทันใช้ในปีการศึกษา 2525 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2529

1.3 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ชุมชนแมคคาว หมายถึง สถานที่ตั้งของหมู่บ้านรอบ ๆ มหาวิทยาลัยพายัพในรัศมี 5 กิโลเมตร ซึ่งประกอบด้วยหมู่บ้านที่อยู่ใน ต. สันกลาง ต. สันพระเนตร ต. วัดเกต

มหาวิทยาลัยพายัพ หมายถึง สถานที่ตั้งของมหาวิทยาลัยพายัพเขตแม่คาว ซึ่งประกอบด้วยอาคารเรียน ที่ทำการ สำนักงาน สนามกีฬา ตลอดจนพื้นที่ว่างเปล่าที่เหลือ

สภาวะแวดล้อม หมายถึง การใช้ที่ดินในรูปแบบต่าง ๆ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของชุมชนหมู่บ้านแม่คาวเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย

ความทันสมัย หมายถึง กระบวนการที่ชาวบ้านยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ทั้งในด้านสาธารณูปโภคและการยอมรับการใช้เทคโนโลยีทั้งทางด้านการเกษตร และที่ไม่ใช่ทางการเกษตร

1.4 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรที่สำคัญดังนี้

1. การวัดการเปลี่ยนแปลงด้านสภาวะแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน พิจารณาเป็น 2 ระยะคือ ระยะแรกช่วงปี พ.ศ.2517-2523 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านการใช้ที่ดิน ประกอบกับการพิจารณาแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบกับช่วงปี พ.ศ. 2524-2529 ซึ่งจะศึกษาการเติบโตของชุมชนโดยพิจารณาจากการเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยเมื่อสร้างเสร็จแล้ว เช่นการเกิดขึ้นของหอพักนักศึกษา ร้านอาหาร การจัดสรรที่ดิน เพื่อทำหมู่บ้านจัดสรร

2. การวัดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ประกอบด้วยตัวแปรดังนี้ คือ

ก. ตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ พิจารณาจากรายได้ อาชีพ การถือครองที่ดินทรัพย์สิน

ข. ตัวแปรทางด้านสังคม พิจารณาจาก

การศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษา

ความเชื่อ ได้แก่ การกระทำพิธีทางศาสนา

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เช่น การแก้ไขปัญหา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ความสัมพันธ์ของกลุ่ม ได้แก่ จำนวนกลุ่ม การเป็นสมาชิกและกรรมการ

ความสัมพันธ์ ได้แก่-ระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ อาทิ ถนน ไฟฟ้า

โรงเรียน สถานีนามอื่น ๆ

- การสาธารณสุขและการอนามัย อาทิ แหล่งการใช้

บริการสาธารณสุข

- การยอมรับการวางแผนครอบครัว ได้แก่ การมี

ทัศนคติ หรือความคิดเกี่ยวกับความจำเป็นของการจำกัดขนาดจำนวนบุตร การมีพฤติกรรม การยอมรับการคุมกำเนิดโดยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง

- การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร อาทิ การใช้ปุ๋ย

ใช้เครื่องจักร หรือการใช้เทคโนโลยีอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร อาทิ การใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า การมีรถยนต์ ฯลฯ

- ลักษณะบุคลิกภาพส่วนบุคคล ได้แก่ การรับสื่อมวลชน

และติดต่อกับคนภายนอกชุมชน ความมุ่งหวังของชีวิต การมีส่วนร่วมทางการเมือง

ค. การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมและค่านิยม พิจารณาจากราคาที่ดิน พื้นที่ที่

ถูกใช้ในรูปแบบต่าง ๆ

1.5 ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดการดำเนินงานวิจัยดังนี้

1.5.1 ประชากรเป้าหมาย ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ประชากรที่อาศัย

อยู่บริเวณชุมชนแมคว และอูบรอบ ๆ มหาวิทยาลัยพายัพในรัศมี 5 กิโลเมตร ซึ่งประกอบด้วยชาวบ้านที่อยู่ในตำบลสันพระเนตร ตำบลสันกลาง และตำบลวัดเกตุ นอกจากนี้ยังรวมถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ที่ดินบริเวณนี้ เช่น เจ้าของหอพักนักศึกษา เจ้าของหมู่บ้านจัดสรร อาจารย์มหาวิทยาลัยพายัพ ที่ชื่อที่ดินปลูกบ้านในบริเวณนี้ด้วย

1.5.2 ขนาดตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ได้แก่ ผู้อยู่อาศัยในเขตติดต่อทั้งสามตำบล คังกล่าว โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 สุ่มตำบลตัวอย่างจากทั้ง 3 อำเภอ ด้วยวิธี Purposive sampling ได้ตำบลตัวอย่าง 3 ตำบลคือ ต.สันพระเนตร ต.สันกลาง ต.วัดเกตุ ขั้นตอนที่ 2 สุ่มตัวอย่างหมู่บ้านจากตำบลด้วยวิธี Cluster sampling โดยได้หมู่บ้านตัวอย่าง 3 หมู่บ้านคือ หมู่บ้านแม่คาว หมู่บ้านมอญ และหมู่บ้านหนองป่าครั่ง ขั้นตอนที่ 3 สุ่มตัวอย่างครัวเรือนด้วยวิธีการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Sampling) และได้ตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 210 ราย

สำหรับกลุ่มตัวอย่างของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ที่ดินบริเวณชุมชนแม่คาว ได้แก่ เจ้าของหอพัก เจ้าของบ้านจัดสรร และอาจารย์ในมหาวิทยาลัย รวม 8 ราย ตัวอย่างของ Key Informants รวม 19 ราย รวมทั้งหมดเป็น 27 ราย

1.5.3 ระเบียบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลเอกสาร

ก. ข้อมูลด้านสถานะแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพชุมชน ศึกษาจากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศของชุมชนแม่คาวตั้งแต่ปี 2517-2523-2529 ข้อมูลนี้ได้จากภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ข. ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางประชากรของผู้ที่อาศัยในบริเวณชุมชนแห่งนี้ ศึกษาจากเอกสารฝ่ายงานทะเบียนของอำเภอเมือง อำเภอสันทราย และอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ค. ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาและการดำเนินงานก่อสร้างมหาวิทยาลัย-พายัพ เขตแม่คาว ศึกษาจากงานฝ่ายวางแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ

2. ข้อมูลการสำรวจ

ใช้วิธีการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ก. คำถามสำหรับผู้ที่อยู่ในบริเวณหมู่บ้านรอบ ๆ มหาวิทยาลัยพายัพ ประกอบด้วยคำถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะของตัวอย่างที่ศึกษาตามปัจจัยทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจ คำถามเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ความคิดเห็นที่มีต่อมหาวิทยาลัย และปัญหาความต้องการของชาวบ้านในบริเวณนี้

ข. คำถามสำหรับ Key Informants เพื่อถามประวัติชุมชน และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ค. คำถามสำหรับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ที่ดินบริเวณนี้ เป็นคำถามเกี่ยวกับเหตุผล และแรงจูงใจในการซื้อที่ดิน ตลอดจนความคิดเห็นที่มีต่อมหาวิทยาลัย

1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แบ่งขั้นตอนดังนี้

1. เสนอข้อมูลเกี่ยวกับประวัติชุมชน ข้อมูลทางประชากร และการเปลี่ยนแปลงทางสถานะแวดล้อมของชุมชนโดยการบรรยายเปรียบเทียบ

2. เสนอข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านประชากร สังคม และเศรษฐกิจโดยใช้สถิติร้อยละ

3. เสนอข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ตลอดจนเหตุผลของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการใช้ที่ดินบริเวณนี้ โดยเสนอในรูปอัตราส่วนร้อยละ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยรายละเอียดของชุมชน และเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจที่จะศึกษาวิจัยทางด้าน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อไป

2. เป็นประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัย ศูนย์วิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยพายัพที่จะให้บริการทางวิชาการ และทางสังคมแก่ชุมชนแม่ควาได้สอดคล้องกับพื้นฐานความต้องการของชาวบ้าน

3. เป็นการปูพื้นฐานความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนในบริเวณชุมชนแม่คาวกับมหาวิทยาลัยพายัพ ตลอดจนเป็นการเผยแพร่บทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่มีต่อชุมชนรอบข้างด้วย

4. เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการพัฒนามหาวิทยาลัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน

5. ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะ คณะสังคมศาสตร์ เช่นวิชาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม วิชาสังคมวิทยาเมือง วิชามนุษยศาสตร์-วิทยา หรือวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

PAYAP UNIVERSITY